

Arne Jon Isachsen

MÅNEDSBREVET

November 2011

KINA OG USA – KUNSTIG VENNSKAP?

Amerikanerne har urealistiske forventninger til Kinas engasjement globalt. Kina og USA skulle fokusere mer på å utvikle felles interesser snarere enn å prøve å påtvinge den andre part sine egne begreper og verdensanskuelse.

Etter den andre verdenskrigen lyktes USA meget godt i å ta ledelsen globalt. Det skyldtes ikke minst den legitimiteten amerikanerne opparbeidet seg. Rent militært frigjorde de andre land, med tap av egne liv. Rent økonomisk bidrog USA, via Marshall-hjelpen, til andre lands gjenoppbygging, også Tysklands og Japans, som de hadde sloss mot.

I tillegg gikk USA i bresjen for dannelsen av en internasjonal verdensorden der alle land kunne være med og la sin røst høre. FN-systemet kaller vi det. Et normbasert system for å ordne opp i forhold mellom land der USA i stor grad gav føringene for de normene som etter hvert ble utviklet og akseptert.

Autoritet og arroganse

En ledende kinesisk intellektuell, professor Yan Xuetong ved Tsinghua-universitetet i Beijing, hevder at grunnlaget for USAs grandiose suksess siden 1945 ligger i det *moralske nivået* hos landets ledere. Den liberale orden som USA gikk inn for, og måten det ble gjort på, avdekket et høyt moralsk nivå, som i neste omgang gav USA stor autoritet internasjonalt.

Så lenge Den kalde krigen varte, hadde USA et system å konkurrere mot. Den planøkonomiske modellen som det kommunistiske Sovjet stod for, appellerte til mange. Etter hvert til stadig færre. Det at det finnes alternativer å velge blant, bidrar til at man oppfører seg skikkelig. Så også for USAs vedkommende. Med Sovjetunionens fall forsvant konkurrenten.

USA ble stående igjen alene. The End of History. Med fravær av konkurranse beredes grunne for større arroganse.

Så blir George W. Bush president. Hva gjør han? Kjenner ikke magemål. "That's okay with me. We are America", sa Bush og mente med det at om Sikkerhetsrådet ikke ville gi ham det nødvendige mandatet til å angripe Irak, ville han angripe alene. "We have prevailed", sa han tre uker etter at krigen mot Irak hadde startet, stående på et krigsskip i Den persiske gulfen. Ti år senere er amerikanerne fortsatt i Irak.

"Vær seierrikk, men ikke er arrogant, og verden vil tjene deg". Det rådet fikk kong Wu under Qin-dynastiet for langt over to tusen år siden. President George W. Bush fikk aldri med seg visdommen i de ordene, mener professor Yan. USA opptrer arrogant og egenmektig. Unngår å respektere mellomstatlige normer og avtaler som USA selv har vært med å etablere. Men dermed svekkes autoriteten. Den militære overlegenheten er der fortsatt. Men autoriten som ligger i å være et forbilde, er kraftig redusert.

Den gode nyheten i dette, sette med amerikanske øyne, minner også professor Yan oss om; Kina, den fremvoksende stormakten, har enda mindre å vise til enn Amerika hva gjelder moralsk autoritet og forbildemakt. En ettparti-stat der de styrende er redde for dem de styrer, er lite å ta etter for andre land.

Hu og Obama vil ha dialog

Med Barack Obama som president i USA fra januar 2009, tas arrogansen kraftig ned. En ny stil fra Det hvite hus som i starten ser ut til å forvirre de kinesiske lederne. Obama utsetter besøk av Dalai Lama før han selv skal til Kina. Men kineserne ser det som et svakhetstegn, og den amerikanske presidenten behandles mindre respektfullt enn forventet ved sitt statsbesøk i Kina i november 2009. Likevel blir Obama enig med sin kinesiske motpart, presidenten Hu Jintao, om en dialog for fremme av relasjonen mellom de to landene.

Etter statsbesøket selger Obama våpen til Taiwan og tar i mot Dalai Lama. I tillegg legger han toll på import av bildekk fra Kina. Viser muskler. Kineserne blir uglade. En lang telefonsamtale mellom Hu og Obama i april 2010 bidrar til å rydde opp. Men det underliggende problemet består; USA og Kina later som de er venner, men er det egentlig ikke. Kina forventer at USAs våpensalg til Taiwan trappes kraftig ned. Det skjer ikke. USA forventer at Kina stiller opp med militære styrker i Afghanistan der 48 land er med. Det skjer heller ikke.

Fredelig fremmarsj .....

Hva gjelder egne begreper og verdensanskuelse har relasjonen mellom Kina og USA de senere år vært preget av en form for ping-pong diplomati; frem og tilbake over nettet i stadig nye forsøk på å få den andre parten til å tenke som en selv vil, og å annamme begreper som en selv finner meningsfulle og hensiktsmessige. "Peaceful Rise" startet Kina med. Hvoretter amerikanerne fulgte opp med "Responsible Stakeholder". På norsk: Fredfylt fremmarsj og Ansvarlig aktør.

I det prestisjetunge tidsskriftet Foreign Affairs for September/October 2005 heter en artikkel "China's 'Peaceful Rise' to Great-Power Status". Den er skrevet av Zheng Bijian, en akademiker med de rette politiske kontaktene. Den raske, økonomiske veksten skyldes i første

rekke Kinas strategiske valg ”to embrace economic globalization”. Imidlertid vil vi skrive 2050 før Kina er middels velstående land, hevder Zheng.

Utenrikspolitisk vil ikke Kina følge i sporene til Tyskland før første verdenskrig og Tyskland og Japan før den andre. I begge tilfeller, aggressiv atferd av fremvoksende stormakter med verdenskriger til følge. Nei, Fredelig fremmarsj er Kinas vei. Det innebærer at Midtens Rike blir tettere integrert økonomisk med sine naboland i Øst-Asia. I dette bildet har USA en viktig rolle å spille. ”In fact, Beijing wants Washington to play a positive role in the region’s security as well as economic affairs”, skriver Zheng.

..... og ansvarlige aktører

Mange fine ord her. Og mange vakre intensjoner. Men en alt for passiv holdning, mente amerikanerne, som kontret med en tale av daværende statssekretær i det amerikanske utenriksdepartementet, Robert Zoellick (som senere ble sjef for Verdensbanken). Kina kan ikke nøye seg med å være gratispassasjer, det vil si nyte godt av den etablerte verdensorden uten selv å bidra til at den opprettholdes og videreutvikles. Med større styrke følger større ansvar. Kina må bli en Ansvarlig aktør. Med sin tale inviterte Zoellick Kina til å bli en privilegert partner med USA i arbeidet med å forme den globale ordenen og å styre den globale utviklingen.

”Ansvarlig aktør”? – ansvarlig overfor hvem? Hvis standarder er det som gjelder? Så godt som over hele spekteret av kinesisk intellektuelle ble utspillet til Zoellick avvist. Yan Xuetong gjorde den nyttige observasjonen at et land kan ikke selv avgjøre om det er en ansvarlig aktør. Det er det opp til andre å vurdere.

Utspillet til Zoellick ble sett som et forsøk på å få Midtens Rike til å binde seg opp i en tradisjon og et system som ikke er Kinas, for på den måten hemme kinesernes handlingsrom. ”Global governance” er et vestlig konsept. Kina er mindre opptatt av global styring enn av globalt demokrati. Det vil si suverenitet for det enkelte land og ikke-innblanding fra andre.

Kunstig vennskap skaper urealistiske forventninger

Om amerikanerne skal være realistiske i sin Kina-politikk, er det viktig at de tar ned forventningene de har til Kinas engasjement globalt. Det er også viktig at amerikanerne minner seg selv om at appetitten har tendens til å vokse mens man spiser. Hvilken appetitt på makt vil et fremvoksende Kina få?

Kunstig vennskap som bygger på manglende kunnskap om den annen part, kan skape urealistiske forventninger. Forventninger som ikke innfris, kan i sin tur føre til ustabilitet i internasjonale relasjoner. Professor Yans råd i denne sammenheng er at Kina og USA skulle fokusere mer på å utvikle felles interesser snarere enn å prøve å påtvinge den andre part sine egne begreper og verdensanskuelse.

28. oktober 2011

Tidligere Månedsbrev finnes på min hjemmeside

<http://home.bi.no/fag87025/>